

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI ȘTIINȚE SOCIAL-POLITICE
ȘCOALA DOCTORALĂ
Domeniul: Filosofie

O hermeneutică fenomenologică a mirării filosofice. Homer, Platon și Heidegger

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

PROF. UNIV. DR. GEORGE BONDOR

Student-doctorand:

IOAN CIPRIAN BURSUC

Cuprins

Introducere	1
§ 1. „Mirarea este începutul filosofiei”	1
§ 2. Întrebarea privitoare la mirare	5
§ 3. Heidegger și întrebarea privitoare la θαυμάζειν	9
Capitolul I. Sensurile mirării la Homer. O hermeneutică fenomenologică, radicală și indicativă.....	11
§ 4. Prima mirare din cultura europeană.....	12
A. Orizontul sensibil al mirării.....	15
§ 5. Matricea vizuală a mirării.....	15
§ 6. Estetica superlativului într-o formulă: θαῦμα ιδέσθαι.....	17
B. Repererele ontologice ale genezei fenomenului.....	23
§ 7. Dimensiunea proto-obiectuală. Entități, dualități și contexte relaționale	23
§ 8. Dimensiunea activă. Acțiune și apariție	29
§ 9. Dinamica spectaculară a mirării	34
§ 10. Dimensiunea proto-subiectivă. Dialectica agentului între activitate și pasivitate.....	39
C. Consecințe și conotații thaumatice.....	44
§ 11. Efectele somatice, afective și cognitive.....	44
§ 12. Dinamica urgențelor thaumatice.....	49
§ 13. Ultima mirare a lui Ahile.....	51
§ 14. Sinoptica thaumaticului homeric.....	56
Capitolul II. Sensurile mirării la Platon. O hermeneutică fenomenologică.....	60
§ 15. <i>Intermezzo</i> thaumatic. De la Homer la Platon	60
§ 16. Thaumaticul în <i>corpusul platonician</i>	62
A. Analiza orizontului de semnificații ale mirării	64
§ 17. Admirația pentru <i>muncile</i> lui Socrate (<i>Ap.</i> , <i>Euthphr.</i> , <i>Cri.</i> , <i>Ion.</i> , <i>Ly.</i> , <i>Alc. I.</i> , <i>Chrm.</i>).....	64
§ 18. Confruntarea thaumatică dintre Socrate și sofști (<i>Hp. Ma.</i> , <i>Hp. Mi.</i> , <i>Prt.</i> , <i>Grg.</i> , <i>Euthd.</i> , <i>Sph.</i>)	71
§ 19. <i>Peștele torpilă</i> sau <i>contemplatorul statuilor</i> lui Dedal (<i>Men.</i>)	81
§ 20. <i>Atopia socratică</i> și <i>thaumatologia frumosului</i> (<i>Smp.</i>).....	85
§ 21. Jocul cu paradoxuri și admirația superlativă (<i>Phd.</i>).....	97
§ 22. Mirarea <i>ekplectică</i> și uitarea de sine (<i>Cra.</i> , <i>Phrd.</i>).....	104
§ 23. <i>Admirația Formelor</i> și <i>maladiile mirării</i> (<i>R.</i>)	108

§ 24. <i>Aporetica thaumatică a Formelor</i> și provocarea absolută (<i>Prm.</i>)	113
§ 25. <i>Thaumatologia cosmică</i> în dialogurile târzii (<i>Phlb., Ti., Lg.</i>).....	118
B. <i>Conotațiile mirării în Theaitetos</i>	122
§ 26. <i>Portretul thaumatic al discipolului ideal</i>	122
§ 27. <i>Mereu mirabila (auto)răsturnare</i> a relativismului protagoreic	127
C. <i>Arhitectura semantică a mirării și întrebarea fundamentală</i>	133
§ 28. <i>Sinoptica thaumaticului platonician</i>	133
§ 29. <i>Despre multiplele sensuri ale legăturii dintre mirare și filosofie</i>	137
Capitolul III. Heidegger și întrebarea privitoare la θαυμάζειν	149
A. <i>Elaborarea întrebării în deceniul fenomenologic</i>	152
§ 30. <i>Originea întrebării privitoare la θαυμάζειν în cercetarea originii interogativității</i>	152
§ 31. <i>Curiozitatea în interpretările heideggeriene la Augustin (GA 60 – SuZ)</i>	155
§ 32. <i>θαυμάζειν și curiozitatea în interpretările heideggeriene la Aristotel (GA 61 – SuZ)</i>	168
B. <i>θαυμάζειν în Întrebări fundamentale ale filozofiei. „Probleme” alese de „logică”</i>	179
§ 33. <i>Urgența esențială și dispoziția fundamentală a gândirii</i>	180
§ 34. <i>Esența thaumatică a filosofiei și destrucția sensurilor comune ale mirării</i>	182
§ 35. <i>θαυμάζειν în 13 puncte</i>	186
C. <i>O schiță sinoptică a înțelegerii heideggeriene a fenomenului mirării</i>	194
Concluzii	201
Bibliografie	205
I. <i>Homer</i>	205
II. <i>Platon</i>	205
III. <i>Martin Heidegger</i>	207
IV. <i>Ediții, opere, studii și articole</i>	209
V. <i>Dicționare, indexuri și biblioteci digitale</i>	216
Anexe	217
<i>Index terminologic 1. Lexicul mirării la Homer</i>	217
<i>Index terminologic 2. Lexicul mirării la Platon</i>	221
<i>Index terminologic 3. Lexicul mirării la Martin Heidegger</i>	225

Rezumat

Cercetarea noastră s-a desfășurat în direcțiile deschise de o serie de întrebări succesive. Astfel, întrebarea fundamentală privitoare la specificul legăturii dintre θαυμάζειν și filosofie în contextul socratico-platonician în care apare presupune o cercetare a înțelegerii prealabile care a făcut posibilă această intuiție. La rândul ei, interogarea inteligibilității prealabile a mirării presupune pe de-o parte o investigație a orizontului originar de semnificații, înrădăcinat în epopeile homerice, pe de altă parte o investigație a orizontului platonician de semnificații. Asumpția metodologică centrală a acestui procedeu constă în faptul că specificul legăturii poate fi determinat într-o manieră legitimă doar după reconstrucția în măsura posibilului a unor viziuni de ansamblu asupra celor două orizonturi. Drept urmare, aceste întrebări fundamentale au făcut obiectul primelor două capitole care au asumat astfel următoarele intenții centrale și complementare: reconstituirea celor două orizonturi pornind de la o hermeneutică fenomenologică a ocurențelor și contextelor în care se constituie sensurile fenomenului mirării în epopeile homerice și în dialogurile platoniciene; analiza datelor ontologice ale fenomenului (ce subiecți, obiecte, acțiuni, experiențe, situații sau evenimente apar conotate thaumatic?); evaluarea morfologică a ierarhiei semnificațiilor fenomenului în interiorul narațiunilor, registrelor și proiectelor de proveniență (identificarea meta-categoriilor, matricelor, categoriilor regionale, structurilor, temelor și asocierilor reprezentative); structurarea integrativă a coordonatelor fenomenului, de la condițiile sale de posibilitate, până la gama sa de consecințe posibile; delimitarea indicativă și deschisă a fenomenului care evită în măsura posibilului să fixeze fenomenul în forme alogene orizontului său originar; stabilirea genealogică a continuităților și diferențelor între cele două orizonturi.

În urma aplicării acestei metodologii plurivalente în primul capitol am arătat că mirarea homerică conține o mulțime eterogenă de determinații și corespunde unui spectru larg de conotații care provin dintr-o pluralitate de registre, *polisemantismul* fiind o primă determinare meta-categorială a acestui fenomen. Trăsăturile arhitecturii sintetice a epopeilor, care îmbină o pluralitate de narațiuni rafinate de-a lungul unei tradiții rapsodice multisekulare, sunt astfel vizibile și la nivelul „microscopic” al semnificațiilor unui singur fenomen, precum mirarea. Tot astfel poate fi explicat și *polimorfismul* terminologic al thaumaticului, care are de asemenea o structură sintetică, mai ales că cei patru termeni ai mirării arhaice (1. θαῦμα; 2. θάμβος; 3. ἄγνη; 4. τάφος) se suprapun într-o mare măsură și articulează un fond comun de înțelesuri. Este drept însă că termenii nu sunt perfect

echivalenți, ci există unele diferențe subtile, în sensul în care θαῦμα - θαυμάζειν (43 de ocurențe) apar, în mod predominant, în fața extraordinarului, a excelenței, a necunoscutului, a străinului sau a indeterminatului, exprimă admirația și starea de șoc; θάμβος - θαμβέω (22 de ocurențe) și τάφος - τέθηπα (18 ocurențe) indică mai ales uluirea, mirarea epifanică, uimirea spectatorilor, surpriza înspăimântătoare și reacția în fața pericolului; la rândul lor, ἄγη - ἄγαμαι (32 de ocurențe) corespund mai curând mirării excesive, copleșirii și articulează conotații preponderent negative. De asemenea, câmpul lexical extins al thaumaticului homeric cuprinde și termenii: (5.) θεάομαι (25 de ocurențe) – care exprimă mai ales dimensiunea vizuală a mirării; (6.) πληγή - ἐκπλήσσω (3 ocurențe) – care sugerează faptul de a fi lovit și năucit de uimire (lat. *stupor*); în fine, (7.) τέρας (19 ocurențe) – care articulează semnele, minunile divine și monstruoziitatea uluitoare și înspăimântătoare.

De asemenea, o meta-categorie care reunește într-o bună măsură nebuloasa thaumaticului homeric constă în ceea ce am desemnat indicativ drept *sfera extraordinarului* și a variațiilor acestuia: superlativul, excelentul, neobișnuitul, indeterminatul, necunoscutul, străinul. Existența deităților și a eroilor homerici poate fi înțeleasă în termenii unei *ontologii thaumatice a extraordinarului*, care informează fenomenalitatea, normativitatea, praxiologia, estetica, cosmologia și „soteriologia” epică. Astfel, thaumaticul numește (1) o forță motrice a lumii homerice; (2) descrie relațiile arhetipale dintre zei, eroi și muritori; (3) caracterizează latura vizibilă a interacțiunii; (4) reprezintă un etalon al calității (artistice); (5) stabilește reperele valorizării; și (6) redă un element central al transiterii memoriei. Totodată, thaumaticul (7) decurge din confruntarea cu necunoscutul, (8) indică marginile posibilului, (9) survine la extremitățile experienței umane (afective și cognitive), (10) exprimă esența faptului de a fi în situații limită, fie că acestea presupun pericolul, indeterminatul sau excelentul, și (11) marchează reorientarea și transformarea agentului confruntat cu ceea ce îl depășește. Pe scurt, dacă ontologia homerică cultivă o orientare către extraordinar, thaumaticul circumscrie mediul natural al extraordinarului și îi articulează întreaga sferă de semnificații.

Matricele structurale ale fenomenului mirării, *vizibilul* și *dualitatea*, constituie cele două linii de forță care au configurat categoriile și registrele de semnificații tematizate: estetice, ontologice, paradoxale, religioase, cultice, spectaculare, somatice, afective, cognitive, spațiale, temporale și dinamice. Astfel, încă de la începutul culturii europene, thaumaticul exprimă în primă instanță datele contextului sensibil în care are loc *sesizarea unei diferențe fundamentale*, remarcabile, discordante sau antinomice. Structura de sesizare intuitivă a unei diferențe radicale sau extreme pare a fi elementul constitutiv și invariant al

fenomenului mirării, fapt care explică amplitudinea sa semantică prin pluralitatea tipurilor de diferențe existente și recunoscutibile (ontologice, modale, calitative, cantitative, spațiale, temporale etc.). Întrucât mirarea presupune recunoașterea unor diferențe extreme între două stări de lucruri, ea are un *caracter unificator* și *inter-mediatar* între registrele opuse sau antinomice (uman și divin, material și imaterial, natural și supranatural, real și imaginar, vizibil și invizibil, animat și inanimat etc.). În măsura în care thaumaticul înglobează multitudinea de atitudini posibile privitoare la relația dintre cele două extremități sesizate, acesta are un *caracter inter-polar*. În acest sens, categoriile regionale ale fenomenului ar putea fi ordonate antinomic, întrucât cuprind deopotrivă structuri semantice ale închiderii și ale deschiderii, ale ascunderii și ale descoperirii, ale inhibării și ale declanșării, ale staticului și ale dinamicului, ale pasivității și ale activității, ale retragerii și ale adăstării, ale înșelării și ale revelării, ale repulsiei și ale fascinației, ale suferinței și ale voluptății, ale ignoranței și ale înțelegerii ș.a.m.d..

Conotațiile mirării se specifică de asemenea conform celor trei niveluri de repere ontologice (proto-obiect, acțiune, proto-subiect); conform *polivalenței* fenomenului care reunește dimensiunile somatice, afective, cognitive, dinamice și spațio-temporale ale agentului; și conform celor trei categorii de urgențe indicative (pericolul, indeterminatul și excelentul). Deși epopeile nu exclud semnificațiile negative, acestea fiind în genere atribuite acțiunilor muritorilor de rând (care surprind mai ales prin lipsa excelenței), sensurile thaumaticului homeric s-au dovedit a fi preponderent pozitive, întrucât redau situațiile evenimentțiale, descriu acțiunile ieșite din comun și exprimă stările de excepție privitoare la o fenomenalitate preeminentă.

Mai mult decât atât, epopeile conotează pozitiv unele situații desconsiderate în mod obișnuit (în tradițiile ulterioare). De pildă, poemele urmează „un *model al acceptării iluziilor fenomenale*”¹, întrucât ascunderea, disimularea și transfigurarea fac parte din conduita divină și marchează distanța firească dintre cele trei regimuri ontologice. Astfel, jocurile aparenței și ale manifestărilor extraordinare nu sunt doar receptate într-o lumină favorabilă, ci sunt cultivate și urmărite în ontologia arhaică, întrucât acestea constituie singurele forme de acces la sacru și la excelență. Așa cum demonstrează Hunzinger, în imediata posteritate homerică, și anume în *Corpusul hesiodic*, atitudinea privitoare la iluziile thaumatice se schimbă radical, spre „un model al suspiciunii”. De această dată, are loc *o culpabilizare a ascunderii*, iar accentul se mută spre caracterul înșelător al thaumaticului. Întrucât aceste două modele se

¹ Christine Hunzinger, „Wonder”, în vol. Pierre Destrée, Penelope Murray (eds.), *A Companion of Ancient Aesthetics*, Wiley Blackwell, Oxford, 2015, p. 429.

referă la concepțiile mirării din registrul fenomenal al iluziilor, nu pot fi extrapolate pentru a da seama de ansamblul conotațiilor thaumaticului la Homer sau Hesiod. Ele reflectă și adâncesc însă cele două tendințe ale receptării fenomenului mirării, prezente într-o manieră antinomică încă din epoei, care cuprind atât forțele pozitive ale thaumaticului (puterea de fascinație, impulsul interogativ, necesitatea înțelegerii, euforia epifanică, delectarea estetică, voluptatea spectaculară, bucuria admirației, eliberarea disruptivă, armonizarea situațională), cât și limitele negative ale acestora (puterea de captivare, încântarea ignorantă, captivitatea supărătoare, neputința înțelegerii, imobilizarea înfricoșată, invidia și gelozia).

Pluralitatea și puterea acestor forțe fac ca fenomenul mirării să ocupe un loc central în existența omului homeric, existență determinată de relația cu sacrul, de imperativul excelenței, de cultul extraordinarului și de apetența spre spectacular. Totodată, într-o lume în care doar eroii se bucură de o formă extinsă a libertății, au acces la o înțelegere adecvată a realității înconjurătoare și pot accede spre o formă de immortalizare simbolică (prin câștigarea admirației celorlalți), thaumaticul este deopotrivă un operator ontologic (un domeniu de adjudecare a meritelor și de stabilire a valorii) care trasează granițele umanului între admirați și admiratori, actori și spectatori, înțelepți și ignoranți, oameni liberi și aserviți, cât și un operator soteriologic, care funcționează la nivelul memoriei afective.

Din toate aceste determinații și din bogăția semantică a thaumaticului homeric rezultă că epopeile investesc fenomenul mirării cu un statut esențial în cadrul ontologiei arhaice și îi conferă un rol nodal în dinamica acestei lumi. Iar dacă ansamblul viziunii homerice despre lume (care a făcut posibilă această sinteză a fenomenului) s-a destrămat în posteritatea imediată, o pluralitate de elemente ale acestuia au fost asimilate în ontologiile ulterioare. Astfel, chiar dacă funcțiile, conotațiile și registrele fenomenului au suportat modificări de-a lungul devenirii sale istorice în lumea greacă și în cultura europeană, o pluralitate de elemente ale thaumaticului originar (categorii de semnificații, structuri implicite sau explicite ale înțelegerii, parametri fundamentali și asocieri reprezentative) rămân active și predetermină în continuare obișnuințele omului european de a înțelege și de a articula experiența mirării.

În cel de-al doilea capitol, în urma analizei contextuale a fenomenului mirării în cadrul dialogurilor lui Platon am constatat că acesta conservă meta-categoriile centrale moștenite din orizontul homeric originar. Astfel, în primul rând, fenomenul rămâne înainte de toate *polisemantic*, întrucât conține o mulțime eterogenă de determinații, articulează o varietate de intenții și corespunde unui spectru larg de conotații care provin dintr-o pluralitate de registre. Așa cum am observat în capitolul precedent, fenomenalitatea thaumatică homerică era determinată de o ambivalență internă între conotațiile pozitive și cele negative, cu precizarea

că cele din urmă erau marginale prin raportare la cele dintâi. Or, în textele lui Platon, tensiunea internă a fenomenului crește, astfel încât raportul dintre cei doi poli se inversează iar calificările negative devin majoritare. Astfel, fenomenul thaumatic exprimă preponderent domeniul neobișnuitului cotidian, al surprizelor banale, al spectacularității false sau al curiozităților triviale. Mai mult decât atât, devine tot mai utilizat pentru a indica: obiecte, persoane, fapte sau evenimente nedemne de apreciere (după o categorisire ontologică), aparența, iluzia sau contrastul (în ordinea vizibilului), precum și incoerența, contradicția, absurdul, nonsensul, inadecvarea, neverosimilul sau fantasticul (în ordinea discursivă și reflexivă).

De asemenea, meta-categoria *polimorfismului* caracterizează în continuare câmpul lexico-semantic al mirării în corpusul dialogurilor întrucât șase din cei șapte termeni homerici ai fenomenului apar și la Platon. Astfel, fenomenul este articulat preponderent prin θαῦμα - θαυμάζειν (388 de ocurențe), care vizează o rețea largă de semnificații și calificări ale extraordinarului, minunatului, surprinzătorului, spectacularului, aporeticului, neobișnuitului etc. Homericulθάμβος - θαμβέω apare doar într-un singur loc, semnificațiile sale fiind preluate integral de ἐκπλήσσω (38 de ocurențe). Astfel, *mirarea ekplectică* exprimă mai ales toposurile uluirii înfricoșate, tulburării, uitării de sine, neputinței și captivității. În ceea ce-l privește pe ἄγμαι (35 de ocurențe), acesta redă în continuare atât polul pozitiv al mirării superlative, al admirației și al aprecierii, cât și pe cel negativ reprezentat de formele decăzute și maladive ale celor dintâi. Totodată, τέρας (11 ocurențe) își păstrează înțelesurile homerice de miracol divin, însă este de asemenea asociat categoriei prodigiilor, iar τάφος și τέθηπα își pierd în întregime sensurile thaumatice. De asemenea, trebuie menționați unii termeni înrudiți contextual cu fenomenul mirării, precum: ἀπορία - ἀπορέω (207 de ocurențe) – care trimite la perplexitatea și dificultatea unei probleme sau a unei situații; ἄτοπος (98 de ocurențe) – care desemnează absurdul, ciudatul, extraordinarul, excepționalul, monstruosul și faptele ieșite din comun; și παράδοξος (3 ocurențe) – care se referă mai ales la afirmațiile incredibile și contrare așteptărilor.

În al treilea rând, meta-categoria desemnată indicativ drept *sfera extraordinarului* (a datelor care exprimă limite în ordinea excelenței, superlativului, neobișnuitului, indeterminatului, necunoscutului, neprevăzutului etc.) constituie în continuare nucleul semantic al fenomenului. Așa cum am observat de-a lungul analizei imanente a fenomenului în corpusul textelor lui Platon, thaumaticul deține întâietatea în articularea calităților de limită (pozitive sau negative) a obiectelor, persoanelor, faptelor, situațiilor sau evenimentelor. Astfel, registrul thaumatic apare mereu în proiectele centrale ale lui Platon: în restabilirea

coordonatelor ideale ale divinului, în constituirea idealului uman, moral, politic, filosofic, epistemic, estetic, paideic și în critica instanțelor, modelelor și narațiunilor opuse acestor două categorii de idealuri.

În acest sens, Platon asimilează elemente ale ontologiei thaumatice homerice în structura propriei ontologii și a metafizicii în care o integrează. În ordinea pozitivă a ierarhiei metafizice, Formele sunt cele mai demne „obiecte” ale admirației contemplative unanime (a Demiurgului, a zeilor și a oamenilor deopotrivă). Pe o poziție secundă s-ar afla, pe de o parte, instanța *minunată* a *Spiritului cosmic* și, pe de altă parte, *admirația încântată* a Demiurgului privitoare la propria creație cosmică și a zeilor care sunt spectatori ai acesteia (*Ti.*). În al treilea rând, Platon instituie o viziune a deităților drept entități perfecte și omnisciente, demne de a fi admirate și imitate (*R.*). În plus, dobândirea admirației zeilor reprezintă o condiție esențială a „soteriologiei” platoniciene, fapt care presupune (dincolo de asemănarea cu Formele și cu deitățile) purificarea sufletului cu scopul locuirii în *Insulelor Fericirilor* (*Grg.*) ori al reîntoarcerii la *toposul* său mundan, autentic, originar și *minunat* (*Phd.*) sau la steaua sa nativă (*Ti.*). În ordinea umană, Platon păstrează și resemnifică categoria eroului thaumatic, asimilând-o unei tipologii indicative ale cărei clase interferează și se suprapun în destule privințe, mai ales că toate presupun imperativul imitării admirative a Formelor și sacrificiul în numele paideei și a binelui comun. Astfel, această tipologie indicativă cuprinde: înțeleptul de tip socratic, a cărui activitatea este orientată către terapia prejudecăților, care are o existență armonică ce urmărește dobândirea excelenței morale; iubitorul Formei Frumosului în sine, care parcurge toate treptele iubirii; creatorul autentic sau *nomotetul* care instituie legi conforme ordinii suprasensibile; hegemonul veritabil, care guvernează just în ciuda magnitudinii tentațiilor puterii; dialecticianul aflat în slujba adevărului, al cărui logos vizează eternitatea; filosoful de tip platonician, capabil să sesizeze adevărata esență a lucrurilor și să limpezească aporiile ultime ale Formelor atât pentru sine, cât și pentru ceilalți.

Spre deosebire de cel homeric, eroul platonician nu urmărește dobândirea prestigiului public sau aprecierii unanime, ci aspiră la o admirație superioară care să îi asigure o judecată obiectivă a meritelor propriei existențe. Deși Socrate refuză cultul personalității și refuză să joace în *teatrul mundan*, Platon îl descrie totodată drept cel mai admirabil erou și imaginează în dialogurile sale o multitudine de probe și competiții, care de care mai imposibile și dificile, în urma cărora Socrate se dovedește a fi învingător atât în contextele particulare, cât și la o scară istorică. De pildă, Socrate s-a dovedit mai coerent decât Ahile, mai iscusit decât Odysseu, mai puternic decât Heracles, mai demn de admirație și mai stăruitor decât Agamemnon, mai perseverent decât Aias, mai persuasiv decât Pericle, un filosof mai bun și

mai înțelept decât Parmenide, filosofii naturaliști, sofiștii, oratorii și pedagogii prealabili. Mai mult decât atât, probele și competițiile înscenate de Platon constituie prilejul de a-i evidenția calitățile superlative (*e.g.* inteligența ascuțită; statornicia plurivalentă; frumusețea interioară; caracterul blând și empatic; spiritul just și intransigent; personalitatea armonioasă etc.) care impun în mod implicit o admirație corespunzătoare. Există așadar o ambivalență între refuzul admirației colective și cultivarea ei sistematică în dialogurile lui Platon, care edifică un erou paradoxal, opus spiritului comun (și disprețuit de acesta), însă demn de a fi imitat în cea mai mare măsură. De asemenea, eroul de tip platonician nu este unic și nu se referă doar la figura lui Socrate, ci face parte dintr-o comunitate de personaje construite similar (Theaitetos, Străinul din Elea, Timaios, Critias, Atenianul etc.). Astfel, într-un anumit sens, Platon păstrează tripartiția centrală a ontologiei homerice, în care doar eroul are șansa immortalizării simbolice în măsura în care se deifică prin fapte extraordinare și câștigă admirația unanimă în teatrul mundan, și o resemnifică astfel încât sensul asemănării eroului cu divinul ține de activitatea într-un orizont epistemic și moral, iar admirația care i se cuvine este corespunzătoare unui „actor” în *teatrul adevărului*² dispus să se sacrifice în numele binelui comun.

Dincolo de circumscrierea experiențelor și dispozițiilor corespunzătoare sesizării extraordinarului (Formelor, cosmic, mundan) sau al excelenței (divine și umane), categoria superlativă a fenomenalității thaumatice transpune și în articularea altor tipuri de evenimente ultime, reale sau mitologice (*e.g.* tăcerea daimonului, recunoașterea jumătății androgenului, reamintirea frumuseții). De asemenea, o particularitate specifică dialogurilor constă în inversarea contextuală a structurilor pozitive de calificare ale extraordinarului în cadrul registrului ironic, astfel încât acestea ajung să desemneze limitele negative. Bunăoară, această inversare este vizibilă în contextele în care Socrate descrie în termeni superlativi admirația pentru realizările sofiștilor.

Vizibilul, dualitatea și structura de sesizare a diferențelor fundamentale constituie în continuare matricele structurale ale fenomenului, la care se adaugă domeniul *surprizelor abstracte*, întrucât o pluralitate de asemenea „obiecte” specifice discursivității și reflexivității (noțiuni, idei, opinii, argumente, demonstrații, perspective, filosofii, discursuri etc.) sunt calificate drept mirabile în dialogurile lui Platon. Astfel, domeniul dualităților paradoxale se extinde mai ales dincolo de ordinea vizibilă a surprinzătorului, astfel încât ajunge să

² Formula îi aparține lui Jacques Taminiaux, „Plato’s Legacy in Heidegger’s Two Readings of Antigone”, în vol. *Heidegger and Platon*, Cătălin Partenie, Tom Rockmore (eds), Northwestern University Press, Illinois, 2005, p. 41.

înglobeze noi câmpuri de diferențe în ordinea abstractului, precum antinomiile, contradicțiile, absurditățile, indeterminările, incoerențele etc. Firește că și acestea sunt dispuse într-o ierarhie a dificultății și a demnității în funcție de obiectul lor, astfel încât aporiile privitoare la Forme sunt cele mai demne de mirare, urmate de cele corespunzătoare *lucrurilor de importanță maximă* (τὰ μέγιστα) în ordine morală și epistemică, de problemele filosofiilor doctrinare, de instrumentarul paradoxurilor sofistice, retorice sau eristice și, în fine, de enigmele aparente, ghicitorile rizibile și artificiile la îndemână.

Până în acest punct am observat maniera în care s-au transformat și extins domeniile a două din cele trei categorii centrale ale fenomenului, denumite indicativ drept urgențe, și anume: extraordinarul-excelentul și aporeticul-indeterminatul. În ceea ce privește cea de-a treia categorie homerică, uluirea înspăimântată, aceasta își pierde într-o mare măsură îngemănarea structurală cu frica. De altfel, am văzut deja că θάμβος - θαμβέω deține o singură ocurență în dialogurile lui Platon, conotațiile sale fiind asimilate de ἐκπλήσσω (38 de ocurențe). Astfel, *mirarea ekplectică* exprimă mai ales multiplicitatea experiențelor tulburării, uitării de sine, neputinței, captivității și doar în unele situații speciale articulează uluirea înspăimântată în fața pericolului. Prin urmare, mirarea ekplectică este asociată fie frumuseții trupești³, fie plăcerii⁴, fie podoabelor vestimentare⁵, fie fricii sau fascinației pentru puterea tiranică⁶, fie faptelor, argumentelor sau trucurilor sofistice⁷, fie amăgirii⁸, fie falsei impresionări⁹, fie încântării captive¹⁰, fie tulburării erotice¹¹, fie înspăimântării față de impetuozitatea sofistică¹² etc. Dacă de cele mai multe ori tulburarea thaumatică presupune o irupție negativă și constituie o cauză a erorii, a înșelării, a blocajului, a pasivității, a indeciziei, există unele situații specifice când aceasta dobândește sensuri pozitive și disruptive precum în cazul tulburării datorate peștelui torpilă¹³, al părăsirii de sine în evenimentul reamintirii¹⁴, în conștientizarea bunăvoinței îndrăgostitului¹⁵ sau în momentul în care androginul sesizează propria jumătate¹⁶.

³ *Chrm.* 154 c 3; *Smp.* 211 d 5; *Phd.* 66 d 6;

⁴ *Prt.* 355 b 1.

⁵ *Grg.* 523 d 1.

⁶ *Ap.* 32 d 4; *R.* 568 a 4.

⁷ *Hp. Ma.* 282 e 6; *Smp.* 198 b 5; *Euthd.* 276 d 3-4.

⁸ *Cra.* 394 b 2; b 4.

⁹ *Phrd.* 257 c 2.

¹⁰ *Phrd.* 259 b 8.

¹¹ *R.* 390 c 2.

¹² *R.* 336 d 5.

¹³ *Men.* 80 a.

¹⁴ *Phrd.* 250 a 6.

¹⁵ *Phrd.* 255 b 4.

¹⁶ *Smp.* 192 b 7.

După aceste două tematizări sinoptice ale prealabilul fenomenului, am elaborat o analiză detaliată a locului în care apare mențiunea privitoare la legătura genetică dintre θαυμάζειν și filosofie în contextul dialogului *Theaitetos*. Aceste etape au avut rolul de a pregăti abordarea directă a întrebării fundamentale, care a avut loc în §29. Astfel, am concluzionat că cele trei observații generice din *Theaitetos* (155 c-d) pot fi determinate doar indicativ, analogic și contextual în interiorul unor largi orizonturi ideatice, semantice, narrative, simbolice și mitologice, fapt care se răsfrânge în mod necesar și asupra legăturii dintre fenomenul mirării și filosofie. Există așadar o pluralitate de legături posibile corespunzătoare amplitudinii semantice a termenilor implicați, iar ambiguitatea pasajului face ca stabilirea unei ierarhii precise ale acestora să rămână o problemă deschisă. Cu toate acestea, există unele fire fundamentale ale problematicii care apar atât în contextul specific al pasajului din *Theaitetos*, în macro-contextul dialogurilor lui Platon, cât și în orizontul prealabil al acestora, și care constituie cele mai plauzibile piste de stabilire a legăturii dintre fenomenul mirării și filosofie.

Un prim astfel de fir fundamental constă în sfera interogativității, care a fost asociată cu fenomenul mirării încă din epopeile homerice, mai ales în sensul specific de inițiere a unei căutări cauzale. În urma tematizării din capitolul I a rezultat că una dintre caracteristicile esențiale și originare ale experienței *thaumatice* constă în faptul că aceasta premerge și deschide o atitudine interogativ-reflexivă cu orientare genetică. În al doilea rând, din acest complex semantic al interogativității *thaumatice* face parte și dimensiunea aporeticului sau paradoxalului, întrucât urgența aflării cauzelor presupune activarea mecanismelor de conștientizare a ignoranței, a indeterminării, a confuziei, a neputinței de a înțelege, soluționa, alege sau discrimina etc. Or, dacă sfera experiențelor sesizării dualităților paradoxale și a diferențelor ireconciliabile a fost articulată prin lexicul *thaumatic* încă de la începuturile gândirii grecești, Platon edifică în dialogurile sale prin aceleași structuri un veritabil domeniu al aporeticului subsumat specificului interogativității filosofice. Astfel, filosofia ca practică intelectuală și interogativă orientată asupra dificultăților ultime moștenește în mod natural nu doar vocabularul *thaumatic*, ci și tiparele semantice de explicitare ale acestor tipuri de experiențe în diversele registre prealabile în care s-au configurat, precum cele ce țin bunăoară de ontologie, religiozitate sau spectacularitate.

În ceea ce privește firul revalorificării structurii disruptive a *thaumaticului*, prezent de asemenea în acest pasaj, am văzut că originea sa ține tot de orizontul inteligibilității epice. *Thauma* homerică se înscrie în categoria dispozițiilor totale și reductive, în care împlinirea unui singur sens monopolizează întreaga existență a agentului, însă spre deosebire de mânia

sau frenezie, care animă dezlănțuirea oarbă a forței, mirarea înfricoșată este o dispoziție inhibitoare și statică. Așa cum am observat în secvențele discutate, uluirea înfrânează activitatea motorie a agentului, îi provoacă retragerea, îl imobilizează, îl reduce la tăcere și îi capturează întreaga atenție. Mai mult, acest fel de mirare are puterea de a dezlocui până și cele mai potente afecte și poate întrerupe până și cele mai urgente acțiuni, fiind astfel dispoziția arhetipală a tranziției în ontologia arhaică. Însă imobilizarea somatică și inhibarea situației afective prealabile constituie doar aspectul reductiv al procesului thaumatic, esența sa disruptivă constând în puterea de reorientare integrală a agentului de la o activitate motorie la una reflexivă, interogativă, deliberativă sau apreciativă. La rândul său, Platon conotează de asemenea pozitiv această latură a *tulburării thaumatice* care, deși presupune un grad ridicat de disconfort, asigură *eliberarea disruptivă* din starea de captivitate prealabilă și reorientarea, deschiderea către noi posibilități. Astfel, interogativitatea autentică presupune asumarea principială a suferințelor indeterminării (descrise prin tropii ameteții, amorțirii, atopiei, dezrădăcinării, plutirii maritime etc.), fapt implicit și în lecția lui Socrate către Theaitetos din pasajul central.

În fine, un al patrulea fir ține de faptul că $\theta\alpha\upsilon\mu\acute{\alpha}\zeta\epsilon\iota\nu$ exprimă o sferă de experiențe arhetipale și fundamentale ale omului grec încă de la Homer, fapt care poate fi înțeles drept un temei al rolurilor centrale pe care i le acordă și Platon. Dacă avem în vedere faptul că acest fenomen corespunde (1) sesizării extraordinarului (Formelor, divin, cosmic, mundan), (2) constatării excelenței (divine, umane, intelectuale, politice, morale și estetice), (3) descrierii evenimentelor excepționale, este asociat (4) gândirii valorizatoare, (5) cazurilor ultime ale intuiției sensibile și (6) unor largi mulțimi de experiențe limită, atunci indicarea sa (generică) drept un principiu, origine sau început al filosofiei nu ar trebui să ne surprindă. Tocmai această greutate și bogăție semantică a tradiției prealabile a fenomenului a contribuit la firescul stabilirii legăturii dintre mirare și filosofie în orizontul dialogurilor lui Platon și a anulat necesitatea unei tematizări explicite în cadrul acestora.

De asemenea, din această serie de întrebări centrale ale cercetării noastre fac parte și cele privitoare la polemica principală din istoria receptării semnificației tezei platoniciene a existenței unei legături principiale între $\theta\alpha\upsilon\mu\acute{\alpha}\zeta\epsilon\iota\nu$ și filosofie. Astfel, dacă Aristotel pare a înțelege thaumaticul drept un *început exterior* istoric, epistemic și psihologic al activității filosofice, iar această viziune constituie răspunsul consacrat al întrebării fundamentale și reprezintă temeiul tradiției principale de raportare la *mirarea filosofică* în cultura europeană, Heidegger contestă într-o manieră radicală această tradiție și este preocupat să arate în tematizările sale că în fond $\theta\alpha\upsilon\mu\acute{\alpha}\zeta\epsilon\iota\nu$ constituie un $\acute{\alpha}\rho\chi\eta$ *interior* sau *călăuzitor* al filosofiei.

Heidegger transformă astfel un răspuns tezurizat, preluat mimetic de-a lungul istoriei gândirii europene drept o moștenire culturală care a rezolvat problema originii filosofiei, într-o întrebare fundamentală care deschide un veritabil câmp de cercetare. În acest sens, întrebarea esențială care a animat cel de-al treilea capitol al cercetării noastre privește legitimitatea răsturnării heideggeriene a tradiției principale de explicitare a raportului dintre mirare și filosofie. Această chestiune presupune de asemenea două sarcini distincte: pe de o parte, este necesară dobândirea unei viziuni de ansamblu asupra tematizărilor heideggeriene privitoare la fenomenalitatea thaumatică, pe de altă parte, se impune evaluarea argumentelor și soluțiilor sale pornind de la rezultatele propriilor cercetări ale fenomenului din primele două capitole.

Astfel, am concluzionat că, deși Heidegger descrie exemplar unele structuri thaumatische, metodologia prin care abordează această problemă în tematizările sale directe este pe de o parte tributară unor grile interpretative preconcepute și, pe de altă parte, este adesea desprinsă de solul fenomenal. Prin urmare, considerăm că Heidegger are principial dreptate în polemica privitoare la tipul de ἀρχή (*interior* sau *exterior*) al mirării în relație cu filosofia atunci când indică rolul esențial al thaumaticului în orizontul grec de înțelegere, însă nu din motivele pe care le indică. Așa cum a reieșit din analizele noastre ale problemei, care au abordat sensurile mirării printr-o hermeneutică fenomenologică dedicată nivelului prim al inteligibilității reprezentat de ocurențele textuale, θαυμάζειν constituie o centralitate a filosofiei tocmai pentru că cele patru fire co-originare ale fenomenului conțin semnificații esențiale în orizontul lumii grecești.

Așa cum am văzut în primele două capitole, legătura originară dintre mirare și filosofie este plurivalentă și polisemantică în orizontul de inteligibilitate european, iar orice tematizare unilaterală, oricât de bine surprinde structural unele laturi ale fenomenului, impune în fond o falsificare. Drept urmare, intuiția heideggeriană a rolului esențial al thaumaticului pentru filosofia greacă se dovedește a fi fondată, însă nu în temeiurile pe care le indică printr-o metodologie speculativă și desprinsă de solul fenomenal, ori printr-o mitologie meta-istorică a uitării ființei, ci mai curând tocmai în această pluralitate polisemantică pe care o desconsideră. Așadar, dincolo de distanța critică față de interpretările heideggeriene, distanță datorată fidelității pentru fenomen, cercetarea noastră din primele capitole a avut drept intenție fundamentală și evaluarea plauzibilității acestei intuiții. Astfel, am concluzionat că thaumaticul a devenit în mod firesc principiu fundamental al filosofiei pentru Platon tocmai pentru că firele centrale ale complexului semantic al mirării (dimensiunea interogativă, dimensiunea aporetică, dimensiunea disruptivă și dimensiunea apreciativă) au deținut roluri

esențiale în orizontul grec de inteligibilitate. Cu toate acestea, prin radicalitatea lor, tematizările lui Heidegger rămân în continuare repere fundamentale în destinul istoric al fenomenului mirării, însă, ca orice repere, trebuie înțelese și depășite.

În fond, dacă în tradiția acestei inteligibilități fondatoare pentru omul european o prima mișcare reflexivă vizează tocmai originea reflexivității, ne-am oprit asupra primei întrebări a filosofiei și am aprofundat sensurile primului ei răspuns: *θαυμάζειν*.

Bibliografie

I. Homer

Ediții și traduceri în limba română și în limba engleză, cu sigla corespunzătoare:

HO. – *Homeri Opera*, I-V, David Binning Monro, Thomas William Allen (eds.), OxfordUniversity Press, 1912-1919.

II. (Murnu) – *Iliada*, tr. George Murnu (1912), Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955.

Od. (Murnu) – *Odiseea*, tr. George Murnu (1925), Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955.

II. (Slușanschi) – *Iliada*, tr. Dan Slușanschi, Humanitas, București, 2012.

Od. (Slușanschi) – *Odysseia*, tr. Dan Slușanschi, Humanitas, București, 2012.

II. (Murray) – *The Iliad*, tr. Augustus Taber Murray, Harvard University Press, 1924.

Od. (Murray) – *The Odyssey*, tr. Augustus Taber Murray, Harvard University Press, 1919.

II. (Lattimore) – *The Iliad of Homer*, tr. Richard Lattimore, The University of Chicago Press, Chicago, 1951.

Od. (Lattimore) – *The Odyssey of Homer*, tr. Richard Lattimore, Harper&Row, New York, 1967.

II. Platon

Ediții și traduceri ale acestora în limba română și în limba engleză, cu sigla corespunzătoare:

PO – *Platonis Opera*, I-V, John Burnet (ed.), Oxford University Press, 1900-1907.

Ap. (Băltăceanu) – *Apărarea lui Socrate*, în *Opere I*, tr. Francisca Băltăceanu, ediție

- îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Editura Științifică, București, 1974, pp. 15-44.
- Ap. (Cornea)** – *Apărarea lui Socrate*, în *Opera Integrală*, vol. I, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2021, pp. 73-104.
- Euthphr. (Cornea)** – *Euthyphron*, în *Opera Integrală*, vol. I, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2021, pp. 131-154.
- Cri. (Guțu)** – *Criton*, în *Opere I*, tr. Marta Guțu, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Editura Științifică, București, 1974, pp. 61-76.
- Cri. (Cornea)** – *Criton*, în *Opera Integrală*, vol. I, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2021, pp. 109-126.
- Ion. (Creția-Slușanschi)** – *Ion*, în *Opere II*, tr. Petru Creția și Dan Slușanschi, ediție îngrijită de Petru Creția, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, pp. 135-150.
- Ion. (Cornea)** – *Ion*, în *Opera Integrală*, vol. I, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2021, pp. 261-278.
- Ly. (Cornea)** – *Lysis*, în *Opera Integrală*, vol. I, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2021, pp. 483-572.
- Chrm. (S. Noica)** – *Charmides*, în *Opere I*, tr. Simina Noica, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Editura Științifică, București, 1974, pp. 179-211.
- Chrm. (Cornea)** – *Charmides*, în *Opera Integrală*, vol. I, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2021, pp. 161-194.
- Alc. I. (Cornea)** – *Alcibiade I*, în *Opera Integrală*, vol. I, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2021, pp. 201-254.
- Hp. Ma. (Cornea)** – *Hippias I (Maior)*, în *Opera Integrală*, vol. I, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2021, pp. 283-318.
- Hp. Mi. (Cornea)** – *Hippias II (Minor)*, în *Opera Integrală*, vol. I, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2021, pp. 323-344.
- Prt. (Mironescu)** – *Protagoras*, în *Opere I*, tr. Șerban Mironescu, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Editura Științifică, București, 1974, pp. 423-479.
- Prt. (Cornea)** – *Protagoras*, în *Opera Integrală*, vol. I, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2021, pp. 353-418.
- Grg. (Cizek)** – *Gorgias*, în *Opere I*, tr. Alexandru Cizek, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Editura Științifică, București, 1974, pp. 423-479.

- Euthd. (Liiceanu)** – *Euthydemos*, în *Opere III*, tr. Gabriel Liiceanu, ediție îngrijită de Petru Creția, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, pp. 69-116.
- Men. (Lupaș-Creția)** – *Menon*, în *Opere II*, tr. Liana Lupaș și Petru Creția, ediție îngrijită de Petru Creția, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, pp. 373-414.
- Men. (Cornea)** – *Menon*, în *Opera Integrală*, vol. II, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2022, pp. 315-358.
- Smp. (Creția)** – *Banchetul*, tr. Petru Creția (1995), Editura Humanitas, București, 2011.
- Smp. (Papacostea)** – *Banchetul*, tr. Cezar Papacostea (1968), Editura de Vest, Timișoara, 1992.
- Smp. (Fowler)** – *Symposion*, în *Plato in Twelve Volumes*, Vol. 9, tr. Harold N. Fowler, Harvard University Press, London, 1925.
- Phd. (Creția)** – *Phaidon*, în *Opere IV*, tr. Petru Creția, ediție îngrijită de Petru Creția, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, pp. 51-140.
- Phrd. (Liiceanu)** – *Phaidros*, în *Opere IV*, tr. Gabriel Liiceanu, ediție îngrijită de Petru Creția, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, pp. 417-492.
- Cra. (S. Noica)** – *Cratylus*, în *Opere III*, tr. Simina Noica, ediție îngrijită de Petru Creția, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, pp. 251-331.
- R. (Cornea)** – *Republica*, în *Opere V*, tr. Andrei Cornea, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- Prm. (Vieru)** – *Parmenide*, în *Opere VI*, tr. Sorin Vieru, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, pp. 83-138.
- Tht. (Ciucă)** – *Theaitetos*, în *Opere VI*, tr. Marian Ciucă, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, pp. 181-272.
- Tht. (Cornea)** – *Theaitetos*, tr. Andrei Cornea, Editura Humanitas, București, 2013.
- Sph. (Noica)** – *Sofistul*, în *Opere VI*, tr. Constantin Noica, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, pp. 313-385.
- Phlb. (Cornea)** – *Philebos*, în *Opere VII*, tr. Andrei Cornea, ediție îngrijită de Petru Creția, Editura Științifică, București, 1993, pp. 21-95.
- Ti. (Partenie)** – *Timaios*, în *Opere VII*, tr. Cătălin Partenie, ediție îngrijită de Petru Creția, Editura Științifică, București, 1993, pp. 131-215.
- Lg. (Bezdechi)** – *Legile*, tr. E. Bezdechi și Șt. Bezdechi, Editura IRI, București, 1995.

III. Martin Heidegger

Opere și traduceri ale acestora în limba română și în limba engleză, cu sigla corespunzătoare:

- GA 56-57** – *Zur Bestimmung der Philosophie.*; 56: *Die Idee der Philosophie und das Weltanschauungsproblem* (**KNS** - Freiburg Kriegnotsemester 1919), 57: *Phänomenologie und Transzendente Wertphilosophie* (Freiburg Sommersemester 1919), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1999. – *Towards the Definition of Philosophy, 56: The Idea of Philosophy and the Problem of Worldview. 57: Phenomenology and Transcendental Philosophy of Value*, translated by Ted Sadler, Continuum, London, 2008.
- GA 60** – *Phänomenologie des Religiösen Lebens. Einleitung in die Phänomenologie der Religion* (Freiburg Wintersemester 1920-1921), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1995. – *The Phenomenology of Religious Life. Introduction To The Phenomenology Of Religion*, translated by Matthias Fritsch and Jennifer Anna Gosetti-Ferencei, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 2004.
- GA 61** – *Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles: Einführung in die phänomenologische Forschung* (Freiburg Wintersemester 1921-1922), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1994. – *Phenomenological Interpretations of Aristotle: initiation into phenomenological research*, translated by Richard Rojcewicz, Indiana University Press, 2001.
- GA 62** – *Phänomenologische Interpretationen ausgewählter Abhandlungen des Aristoteles zur Ontologie und Logik* (Freiburg Sommersemester 1922), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2005. – *Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles (Anzeige der hermeneutischen Situation)* (**NB** - Natorp-Bericht 1922). – *Phenomenological Interpretations in connection with Aristotle: An indication of the hermeneutical situation*, translated by John Van Buren in *Supplements*, State University of New York Press. – *Interpretări fenomenologice la Aristotel*, tr. Christian Ferencz-Flatz, Humanitas, București, 2013.
- GA 63** – *Ontologie. Hermeneutik der Faktizität* (Freiburg Sommersemester 1923), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1988. – *Ontology: The Hermeneutics of Facticity*, Translated by John van Buren, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis, 1999. – *Ontologie. Hermeneutica facticității*, tr. Christian Ferencz-

- Flatz, Editura Humanitas, București, 2008.
- GA 18** – *Grundbegriffe der aristotelischen Philosophie* (Marburg Sommersemester 1924), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 2002. – *Basic concepts of aristotelian philosophy*, translated by Robert D. Metcalf and Mark B. Tanzer, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis, 2009.
- GA 19** – *Platon: Sophistes* (Marburg Wintersemester 1924-1925), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1992. – *Plato's Sophist*, translated by Richard Rojcewicz and AndreSchuwer, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis, 2003.
- GA 20** – *Prolegomena zur Geschichte des Zeitbegriffs* (Marburg Sommersemester 1925), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1994. – *History of the Concept of Time. Prolegomena*, translated by Theodore Kisiel, Indiana University Press, Bloomington, 1985. – *Prolegomene la istoria conceptului de timp*, tr. Cătălin Cioabă, Humanitas, București, 2005.
- GA 22** – *Die Grundbegriffe der antiken Philosophie* (Marburg Sommersemester 1926), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1997. *Basic Concepts of Ancient Philosophy*, translated by Richard Rojcewicz, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis, 2008.
- SuZ** – *Sein und Zeit* (**GA 2**, 1927), Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1977. – *Being and Time*, translated by John Macquarrie & Edward Robinson, Blackwell, 1962. – *Being and Time*, translated by John Stambaugh, State University of New York Press, Albany, 1996. – *Ființă și timp*, tr. Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, București, Editura Humanitas, 2003.
- GA 45** – *Grundfragen der Philosophie: Ausgewählte „Probleme“ der „Logik“*, Freiburg, (Wintersemester 1937-1938), Vittorio Klosterman, Frankfurt am Main, 1992. – *Basic questions of philosophy: selected „problems“ of „logic“*, translated by Richard Rojcewicz and Andre Schuwer, Indiana University Press, 1994.
- GA 55** – *Heraklit. Der Anfang des abendländischen Denkens. Logik. Heraklits Lehre vom Logos* (SS 1943 & SS 1944), Vittorio Klosterman, Frankfurt am Main, 1994.
- GA 78** – *Der Spruch des Anaximander* (1946), Vittorio Klosterman, Frankfurt am Main, 2010.
- GA 11** – *Identität und Differenz* (1955-1957), Vittorio Klosterman, Frankfurt am Main, 2006.
- GA 74** – *Zum Wesen der Sprache und Zur Frage nach der Kunst*, Vittorio

Klosterman, Frankfurt am Main, 2010.

GA 81 – *Gedachtes* (1910-1975), Vittorio Klosterman, Frankfurt am Main, 2007.

IV. Ediții, opere, studii și articole

– *Biblia*, tr. Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2001.

Afloroaei, Ștefan, *Metafizica noastră de toate zilele: Despre dispoziția speculativă a gândirii și prezența ei firească astăzi*, Humanitas, 2008.

Afloroaei, Ștefan, *Privind altfel lumea celor absurde*, Humanitas, 2013.

Arendt, Hannah, *Viața spiritului*, tr. S.G. Drăgan, Humanitas, București,

2018. Aristotel, *Metafizica*, tr. Andrei Cornea, Humanitas, București, 2007.

Aristotel, *Protrepticul*, tr. Bogdan Mincă și Cătălin Partenie, Humanitas, 2005.

Aubenque, Pierre, *Problema ființei la Aristotel*, tr. Daniela Gheorghe, București, Editura Teora, 1998.

Augustin, *Confesiuni*, tr. Eugen Munteanu, Editura Nemira, București, 2000.

Blumenberg, Hans, *Die Legitimität der Neuzeit*, Suhrkamp, Frankfurt, 1966 (*The Legitimacy of the Modern Age*, tr. Robert M. Wallace, MIT Press, Cambridge, 1983).

Bollert, David, „The Wonder of Humanity in Plato's Dialogues”, *Kritike*, Nr. 4, 2010, pp. 174-198.

Bondor, George, „«Viața bună» și problemele filosofiei. Fenomenologia timpului la Alexandru Dragomir”, *Hermeneia*, număr special: *Ideea Europeană în Filosofia Românească II*, Editura Fundației AXIS, 2006, pp. 116-129.

Bondor, George, *Dansul măștilor: Nietzsche și filosofia interpretării*, Humanitas, 2008.

Bondor, George, *Dosare metafizice: Reconstrucție hermeneutică și istorie critică*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 2013.

Buffière, Félix, *Les mythes d'Homère et la pensée grecque*, Les Belles Lettres, 1956 (*Miturile lui Homer și gândirea greacă*, tr. Gheorghe Ceaușescu, Editura Univers, București, 1987).

Burkert, Walter, *Griechische Religion der archaischen und klassischen Epoche*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 1977 (*Greek Religion*, tr. John Raffan, Harvard University Press, Cambridge, 1985).

Cicero, *De Finibus Bonorum Et Malorum*, Harris Rackham (ed.), Loeb Classical Library

- 40, 1914.
- Cicero, *Paradoxa Stoicorum*, Harris Rackham (ed.& tr.), Harvard University Press, 1948.
- Constantinidou, Soteroula, „The Light Imagery of Divine Manifestation in Homer”, pp. 91-109, în vol.: M. Christopoulos, E. Karakantza, O. Levaniouk (eds.), *Light and Darkness in Ancient Greek Myth and Religion*, Lexington Books, Lanham, 2010.
- Constantinidou, Soteroula, *The Gaze of Homer: light and vision in the Iliad*, Institut du Livre A. Kardamitsa, Athens, 2019.
- Coyne, Ryan, *Heidegger's confessions : the remains of Saint Augustine in Being and Time and beyond*, The University of Chicago Press, 2015.
- Creția, Petru, *Ahile sau despre forma absolută a prieteniei* (1997), Editura Humanitas, București, 2009.
- Dancy, R. M., „Theaetetus' First Baby: Theaetetus 151e-160e”, *Philosophical Topics*, Vol. 15, No. 2.
- Derrida, Jacques, „On Reading Heidegger: An Outline of Remarks to the Essex Colloquium”, *Research in Phenomenology*, Vol. 17, 1987, pp. 171-185.
- Descartes, René, *Les Passions de l'âme*, Geneviève Rodis-Lewis (ed.), J. Vrin, Paris, 1964 (*Pasiunile sufletului*, tr. Dan Răutu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984).
- Dietrich, Bernard Clive, „Divine Epiphanies in Homer”, *Numen*, Vol. 30, 1983, pp. 53-79.
- DK** – Diels, Hermann Alexander, Kranz, Walther, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Weidmannsche Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1959-1960.
- DL** – Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, tr. C.I. Balmuș, Polirom, Iași, 1997.
- Dodds, Eric Roberson, *The Greeks and the Irrational*, University of California Press, Berkeley, 1951.
- Dragomir, Alexandru, *Cinci plecări din prezent*, Editura Humanitas, București, 2005.
- Dragomir, Alexandru, *Crise banalități metafizice*, Editura Humanitas, București, 2004.
- Dumitriu, Anton, *Philosophia mirabilis. Încercare asupra unei dimensiuni necunoscute a filosofiei grecești*, Editura enciclopedică română, București, 1974.
- Eliade, Mircea, *Histoire des croyances et des idées religieuses* (1975, 1978, 1983), Payot, Paris (*Istoria credințelor și ideilor religioase*, tr. Cezar Baltag, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000).
- Frenkian, Aram, *Lumea homerică: eseu de protofilosofie greacă*, tr. Nicolae Baltă, Editura Herald, București, 2022.

- Fritsch, Matthias, „*Cura et Casus: Heidegger and Augustine on the Care of the Self*”, în vol: *The Influence of Augustine on Heidegger: The Emergence of an Augustinian Phenomenology*, Craig J. N. de Paulo (ed.), Edwin Mellen Press, New York, 2006.
- Gerolemou, Maria, „Wonder-ful Memories in Herodotus’ Histories”, în vol: Maria Gerolemou (ed.), *Recognizing Miracles in Antiquity and Beyond*, Trends in Classics Supplementary Volumes, vol. 53, De Gruyter, Berlin, 2018, pp. 133-151.
- Gerolemou, Maria, „Zur Anfassung des Wunders in der griechischen Tragödie”, *Mnemosyne*, vol 71, nr. 5, 2018, pp. 750-776.
- Griffin, Jasper, *Homer on Life and Death*, Oxford University Press, Oxford, 1980.
- Guthrie, W. K. C., *The Greeks and their Gods*, Methuen, London, 1950.
- Hepburn, R.W., „The Inaugural Address: Wonder”, *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes*, Vol. 54, 1980, pp. 1- 23.
- Hersch, Jeanne, *L'étonnement philosophique*, Gallimard, Paris, 1981 (*Mirarea filosofică*, tr. Drăgan Vasile, Humanitas, 1994, 2022).
- Hesiod, *Teogonia*, în vol. *Poeme*, tr. Ion Acsan, Editura Minerva, 1987.
- Hunzinger, Christine, „Le plaisir esthétique dans l'épopée archaïque: les mots de la famille de θαῦμα”, *Bulletin de l'Association Guillaume Budé*, nr. 1, 1994. pp. 4-30.
- Hunzinger, Christine, „L'étonnement et l'émerveillement chez Homère: les mots de la famille de thauma”, *Revue des Etudes Grecques*, nr. 106, 1993, pp. XVII-XIX.
- Hunzinger, Christine, „La notion de θαῦμα chez Hérodote”, *Ktèma: civilisations de l'Orient, de la Grèce et de Rome antiques*, nr. 20, 1995, pp. 47-70.
- Hunzinger, Christine, „Perceiving Thaua in Archaic Greek Epic”, în volumul: Maria Gerolemou (ed.), *Recognizing Miracles in Antiquity and Beyond*, De Gruyter, Berlin, 2018, pp. 259-273.
- Hunzinger, Christine, „Wonder”, în volumul: Pierre Destrée, Penelope Murray (eds.), *A Companion of Ancient Aesthetics*, Wiley Blackwell, Oxford, 2015, pp. 422-437.
- Hunzinger, Christine, *Thauma: l'étonnement et l'émerveillement dans l'épopée grecque archaïque*, Thèse de doctorat sous la direction de Jacques Jouanna, soutenue en 1997 à Paris 4.
- Jaeger, Werner, *Paideia: die Formung des griechischen Menschen*, Walter de Gruyter, 1934- 1947, (*Paideia: The Ideals of Greek Culture*, tr. Gilbert Highet, Oxford University Press, 1939–1944).
- Janke, Wolfgang, *Plato. Antike Theologien des Staunens*, Königshausen & Neumann, Würzburg, 2007.

- Jouanna, Jacques, „Le statut du thauma chez les médecins de la Collection hippocratique”, în: Antoine Thivel (ed.), *Le miracle grec. Actes du IIe colloque sur la pensée antique*, Université de Nice Sophia Antipolis, Nice, 1992, pp. 223-236.
- Kenaan, Vered Lev, „*Thauma idesthai*: The Mythical Origins of Philosophical Wonder”, în: Hagi Kenaan, Ilit Ferber (eds.), *Philosophy's Moods: The Affective Grounds of Thinking*, Contributions To Phenomenology, Springer, Dordrecht, 2001, pp. 13-26.
- Kirk, Geoffrey Stephen, Richardson, Nicholas (eds.), *The Iliad: a Commentary*, I-VI, Cambridge University Press, 1985-1993.
- Kisiel, Theodore, *The Genesis of Heidegger's Being and Time*, University of California Press, 1995.
- Kisiel, Theodore; Sheehan, Thomas (eds.), *Becoming Heidegger On the Trail of his Early Occasional Writings 1910–1927*, Noesis Press, Seattle, 2010.
- Leigh, Matthew, *From Polypragmon to Curiosus. Ancient Concepts of Curious and Meddlesome Behaviour*, Oxford University Press, 2013.
- Lightfoot, Jessica, *Wonder and the marvellous from Homer to the Hellenistic world*, Cambridge University Press, New York, 2021.
- Liiceanu, Gabriel, *Nebunia de a gândi cu mintea ta*, Editura Humanitas, București, 2016.
- Llewelyn, John, „On the saying that philosophy begins in thaumazein”, *Afterall: A Journal of Art, Context, and Enquiry*, Issue 4, 2001, pp. 48-57.
- Mac Guire, Brigitte, *La question de l'étonnement vue à travers certains thèmes de la pensée philosophique occidentale y correspondant*, Thèse de doctorat sous la direction de Jean-Luc Marion, soutenue en 1988 à Poitiers.
- Matuschek, Stefan, *Über das Staunen: Eine ideengeschichtliche Analyse*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1991.
- Mette, Hans Joachim, „‘Schauen’ und ‘Staunen’”, *Glotta*, nr. 39, 1960, pp. 49-71.
- Mihai, Constantin-Ionuț, *Retorică și convertire în filosofia antică. Un studiu asupra literaturii protreptice*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 2018.
- Millou, Yves, *Phénoménologie de la surprise et de l'étonnement face au miraculeux* (Thèse de doctorat), Normandie Université, 2018.
- Mincă, Bogdan, *Scufundătorii din Delos. Heidegger și primii filosofi*, Humanitas, 2010.
- Muellner, Leonard Charles, *The anger of Achilles: menis in Greek epic*, Cornell University Press, Ithaca, 1996.
- Nagy, Gregory, *The ancient Greek hero in 24 hours*, Harvard University Press, Cambridge, 2013.

- Nagy, Gregory, *The Best of the Achaeans. Concepts of the Hero in Archaic Greek Poetry* (1979), The Johns Hopkins University Press, Baltimore, revised edition 1999.
- Nails, Debra, *The people of Plato: a prosopography of Plato and other Socratics*, Hackett Publishing Company, Indianapolis, 2002.
- Neer, Richard, *The emergence of the classical style in Greek sculpture*, The University of Chicago Press, Chicago, 2010.
- Nightingale, Andrea Wilson, „On Wandering and Wondering: «Theōria» in Greek Philosophy and Culture, *Arion*, Vol. 9, Nr. 2, 2001, pp. 23-58.
- Nightingale, Andrea Wilson, *Philosophy And Religion in Plato's Dialogues*, Cambridge University Press, 2021.
- Nightingale, Andrea Wilson, *Spectacles of Truth in Classical Greek Philosophy. Theoria in its Cultural Context*, Cambridge University Press, New York, 2004.
- Nisula, Timo, „Augustine and the Functions of Concupiscence”, *Supplements to Vigiliae Christianae Texts and Studies of Early Christian Life and Language*, Vol. 116, Brill, Leiden, 2012.
- Noica, Constantin, „Meditații introductive asupra lui Heidegger”, în Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, traducere de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, Humanitas, 1995, p. 5-21.
- Novotný, František, „*De Iride Thaumantis filia (Ad Platonis Theaetetum 155 d)*”, *Melanges Bidez II*, Bruxelles, 1934, pp. 639- 646.
- Otto, Walter, *Die Götter Griechenlands. Das Bild des Göttlichen im Spiegel des griechischen Geistes*, Schulte-Bulmke Verlag, Frankfurt a. Main, 1961 (*Zei Greciei, Imaginea divinității în spiritualitatea greacă*, tr. Ileana Snagoveanu-Spielberg, Humanitas, București, 1995).
- Parsons, Howard L., „A philosophy of wonder”, *Philosophy and Phenomenological Research*, vol. 30, No. 1., 1969, pp. 84-101.
- Partenie, Cătălin (ed), *Plato Selected Myths*, Oxford University Press, Oxford, 2004.
- Phlegon din Tralles, Περὶ θαυμασίων (*De rebus mirabilibus*), în vol. *Paradoxographorum Graecorum Reliquiae*, Alexander Giannini (ed.), Milano, 1965, (*Phlegon of Tralles' Book of Marvels*, tr. William Hansen, Exeter University Press, 1996).
- Pindar, *The Complete Odes*, tr. Anthony Verity, Oxford University Press, 2007.
- Plutarch, *Moralia*, Vol. I, ed. Frank Cole Babbitt, Loeb Classical Library, vol. 197, 1927.
- Pöggeler, Otto, *Drumul gândirii lui Heidegger*, tr. Cătălin Cioabă, Humanitas, București, 1998.

- Prier, Raymond Adolph, *Thauma Idesthai: The Phenomenology of Sight and Appearance in Archaic Greek*, The Florida State University Press, Tallahassee, 1989.
- Pseudo-Aristotel, Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων (*De mirabilibus auscultationibus*), ed. Otto Apelt, B.G. Teubner, Leipzig, 1888 (*On Marvelous Things Heard*, tr. L. D. Dowdall, în vol. *The Complete Works of Aristotle*, Jonathan Barnes (ed.), Princeton University Press, 1984).
- Quinn, Dennis, *Iris exiled: A synoptic history of wonder*, University Press of America, Lanham, New York, Oxford, 2002.
- Reinhardt, Karl, „Das Parisurteil”, în vol. *Tradition und Geist: gesammelte Essays zur Dichtung*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1960.
- Rubenstein, Mary Jane, *Strange Wonder. The Closure of Metaphysics and the Opening of Awe*, Columbia University Press, 2010.
- Sloterdijk, Peter, *Zorn und Zeit*, Suhrkamp Verlag, Regensburg, 2006, (*Mânie și timp*, Andrei Anastasescu tr., Editura Art, București, 2014).
- Snell, Bruno, *Die Entdeckung des Geistes*, (1946), Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2011 (*The Discovery of the Mind: The Greek Origins of European Thought*, tr. T. G. Rosenmeyer, Dover Publications, New York, 2011).
- Stone, Brad Elliott, „Curiosity as the Thief of Wonder An Essay on Heidegger’s Critique of the Ordinary Conception of Time”, *Kronoscope*, Vol. 6, No. 2, 2006, pp. 205-229.
- Strauss Clay, Jenny, *Homer’s Trojan Theater*, Cambridge University Press, Cambridge, 2011.
- Taminiaux, Jacques, „Plato’s Legacy in Heidegger’s Two Readings of Antigone”, în vol. *Heidegger and Platon*, Cătălin Partenie, Tom Rockmore (eds.), Northwestern University Press, Illinois, 2005.
- Thibault, Barrier, *Le Temps de l’admiration ou la première des passions à l’âge classique*, Classiques Garnier, Paris, 2019.
- Vernant, Jean-Pierre, *Mythe et religion en Grèce ancienne*, Le Seuil, Paris, 1990 (*Mit și religie în Grecia antică*, tr. Mihai Gramatopol, Editura Meridiane, Iași, 1994).
- Vlastos, Gregory, *Socrate: ironie și filozofie morală*, tr. Mara Van Schaik Rădulescu, București, Humanitas, 2002.
- Weil, Simone, *L’Iliade ou le poème de la force*, Le Cahiers du Sud, Marseille, 1940-1941.
- Xenofon, *Banchetul*, în vol. *Amintiri despre Socrate*, tr. G. Tănăsescu, Editura Univers, București, 1987.

V. Dicționare, indexuri și biblioteci digitale

DELG (Boisacq) – *Dictionnaire Étymologique De La Langue Grecque Étudiée Dans Ses Rapports Avec Les Autres Langues Indo-Européennes*, Emile Boisacq, C. Klincksieck, Paris 1916.

DELG (Chantraine) – *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*, Pierre Chantraine, Klincksieck, 2009.

EDG (Beekes) – *Etymological Dictionary of Greek*, Robert Beekes, (Leiden Indo-European etymological dictionary series), Brill, Leiden-Boston, 2010.

LSJ – *Liddell–Scott–Jones Greek–English Lexicon*, ediția online: *Thesaurus Linguae Graecae*.

Jaran, Francois; Perrin, Christophe (eds.), *The Heidegger Concordance*, Bloomsbury, 2012.

Thesaurus Linguae Graecae. A Digital Library of Greek Literature.

<http://stephanus.tlg.uci.edu/>

Perseus Digital Library, Tufts University, <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>

Listă de lucrări

1. „The Structure of Fallen Curiosity in Augustine and Heidegger”, *Meta: Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy*, XIII, 2, 387-399, 2021. http://www.metajournal.org/article_details.php?id=459; „Influența augustiniană în interpretarea curiozității din Ființă și timp”, *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, Filosofie, LX, 2018, pp. 65-80.

2. „Two Understandings of Wonder and Their Heideggerian Roots: Alexandru Dragomir and Anton Dumitriu”, *Meta: Research In Hermeneutics, Phenomenology, And Practical Philosophy* Vol. XII, No. 2 / December 2020: 581-591. http://www.metajournal.org/articles_pdf/581-591-bursuc-meta-2020-no2.pdf

3. „Alexandru Dragomir’s Quest for Identity”, *Meta: Research In Hermeneutics, Phenomenology, And Practical Philosophy*, Vol. XI, NO. 2 / December 2019: 746-755.

http://www.metajournal.org/articles_pdf/746-755--bursuc-meta-2019-no2-rev.pdf

„Sensuri ale identității la Alexandru Dragomir”, în vol. *Investigând patrimoniul cultural*, Romulus Brâncoveanu, Ștefan Ionescu (editori), Editura Universității din București, 2021, pp. 79-84.

4. „Despre mirarea originară a filosofiei la Heidegger în GA 45 *Întrebări fundamentale ale filosofiei*. „Probleme” alese de „logică”, în *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, Filosofie, LX, 2018, pp. 89-100.
<https://anale.fssp.uaic.ro/index.php/filosofie/article/view/526>

5. „The euphoria of traumatic ontology”, recenzie a volumului: Richard Polt, *Time and Trauma: thinking through Heidegger in the thirties*, Rowman & Littlefield International, The New Heidegger Research Series, 2019, 285 p., în *Meta: Research In Hermeneutics, Phenomenology, And Practical Philosophy* Vol. XI, No. 1 / June 2019: 297-301.
http://www.metajournal.org//articles_pdf/297-301-bursuc-meta-2019-no1.pdf

6. „Thinking After Heidegger?”, recenzie a volumului: Gregory Fried and Richard Polt (Eds.), *After Heidegger?*, Series: New Heidegger research, Rowman & Littlefield International, 2018, 392 p, în *Meta: Research In Hermeneutics, Phenomenology, And Practical Philosophy*, Vol. X, No.1/ June 2018: 233-239, ISSN 2067-3655, pp. 233-239.

http://www.metajournal.org/article_details.php?id=348